

Fejér megye legnagyobb törzskerületű fái

Takács Márton, Mravcsik Zoltán és Malatinszky Ákos

Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar, Természetvédelmi- és Tájgazdálkodási Intézet, Természetvédelmi és Tájökológiai Tanszék
2100-Gödöllő, Páter K. u. 1.

e-mail: Takacs.Marton@mkk.szie.hu

Összefoglaló: Célunk a dunántúli Fejér megye legnagyobb mellmagassági törzskerületű faegyedeinek felmérése volt. A statisztikai adatok mellett felvettünk egyéb leíró jellegű tulajdonságot, valamint a fák élőhelyére vonatkozó tényezőt is. Eredményeink néhol megerősítik, máshol pedig frissítik (új, kidőlt, sérült egyedek jelentésével), valamint például magassági, egészségügyi, vagy éppen élőhely leíró adatokkal kiegészítik a Pósfai-adatbázist. Ezekből látszik, hogy több faj (nyugati ostorfa [*Celtis occidentalis*], mocsárciprus [*Taxodium distichum*]) esetében is a megyében találhatóak a jelenlegi ismereteink szerinti legnagyobb példányok. A vizsgált terület legnagyobb törzskerületű egy- és többtörzsű egyedei a fekete nyarak (*Populus nigra*) közül kerülnek ki (Adony, Előszállás, Gyúró). A vizsgált egyedek némelyike törvényi védelem alatt áll, de emellett több helyütt is kipusztultak az elmúlt évek során viharkár (Seregélyes), parkrendezés (Fehérvárcsurgó), továbbá kiszáradás (Székesfehérvár) miatt.

Kulcsszavak: dendrometria, természetvédelem, idős fák, törzskerület, Fejér megye

Bevezetés

Vizsgálatunk tárgya Fejér megye, valamint az ott fellelhető idős, saját fajukon belül kiemelkedő méretűnek számító faegyedek voltak. Célunk volt ezeknek a fáknek a felkutatása és felmérése, egészségügyi helyzetük megállapítása, élőhelyük leírása.

A fák természetvédelemben betöltött szerepének fontossága az utóbbi időben ismét előtérbe került. Már az első hazai természetvédelmi terület létrehozása előtt többen kiemelten foglalkoztak az idős, nagyméretű faegyedekkel (Rapaics 1929, Kaán 1931). A XX. század végéig a fák iránti tisztelet növekedett. Bár összefoglaló művek nem születtek, kiemelkedőnek számít Balogh András: Magyarország nevezetes fáinak (1957) című, rajzolt ábrákkal tarkított könyve, valamint Kenyeres & Tildy (1960) műve. Az utóbbi két évtizedben az egyre kisebb figyelem, a nagyobb mértékű, sokszor mesterséges eredetű pusztulás került előtérbe. Ezekben az időkben többen is dokumentálták a még megmaradt egyedeket hazánkban (Tardy 1996, Kapocsy 2000) és külföldön (Pakenham 2002, Pater 2010) egyaránt, de a hazaiak közül összefoglaló jellegűnek egyedül Pósfai (2005) könyvét tekintjük.

A matuzsálemek a tágabb értelemben vett táj, a természet szerves részei, és mint felbecsülhetetlen dendrológiai, botanikai értékek, színes tájképi elemek védelemre érdemesek. A legendákat, népszokásokat sok helyen már csak az idős fák őrzik, a fák az utolsó tanúi mindannak a kultusznak, ami egykor a vidéki lét szerves részét képezte. Ma már általában az egyes fákat nem övezi kellő figyelem, az adott települések nem használják ki azok turisztikai potenciálját (Takács *et al.* 2014). Kezelésükre, természetvédelmi hálózatokba történő integrálásukra egyre nagyobb keretek állnak rendelkezésre. Példaként említjük az Európai Év Fája versenyhez kapcsolódó hazai pályázati lehetőséget, melynek kapcsán az egyedek jobb megismerése mellett, a sokszor drága egészségügyi kezelés is megoldhatóvá válhat.

Módszerek

Kutatásunkhoz a Pósfai-adatbázist (<http://www.dendromania.hu>) vettük alapul. Ennek során a törzskerületet, törzs- és koronaátmérőt, illetve a famagasságot vizsgáltuk. Ezen felül feljegyeztük az egyedek megközelíthetőségét és egészségi állapotát, keresztmetszeti törzsalakját, a koronaalakot, valamint a főelágazások magasságát és helyét.

A törzskerületet az erdészeti tudományterületen leginkább elterjedt mellmagassági szinten (Folcz & Rónai 2007) mértük, ennek szintje a talajszinttől számított 1,3 méteres magasság. Ettől alacsonyabb vagy magasabb szinten történő mérést csak akkor végeztünk, ha az adott faegyed alacsony elágazása azt lehetetlenné tette. Ezeket az egyedeket külön jelöltük a korábbi munkákban is. A törzsátmérő mérését Waldmeister típusú átlalóval (<http://www.grube.hu>) támasztottuk alá (ugyanis jelenleg nincsen forgalomban a hasonló méretű faegyedek átmérőjének pontos mérésére szolgáló eszköz). A koronaátmérőt a koronasugarak és a törzsátmérő értékeinek felhasználásával mértük. Az egyedek magasságának méréséhez Haglöf típusú magasságmérőt (<http://www.grube.hu>) használtunk. A terület megközelíthetőségére és az egyedek egészségi állapotára egyaránt ötfokú skálát alkalmaztunk. Ennek szintje a következők: 1-elpusztult egyed, 2-rossz, 3-elfogadható, 4-jó, 5-kitűnő értékek az egészségi állapot ill. 1-nagyon nehéz, 2-gyenge, 3-közepes, 4-jó, 5-kiváló a megközelíthetőség esetében (1. táblázat). A keresztmetszeti törzsalakot (kör, ovális, szabálytalan stb.) és a koronaalakot (gúla, gömb, jegenye stb) szemrevételezéssel állapítottuk meg. Végül az első főelágazás magasságát magasságmérővel, a főágak számát szemrevételezéssel vettük fel.

1. táblázat. A felmért élő egyedek adatai, kerület szerint csökkenő sorrendben: F = fajnév, T = település, TK = törzskerület, TA = törzsátmérő, K = koronaátmérő, M = magasság, E = egészségi állapot, MK = megközelíthetőség (Takács 2015).

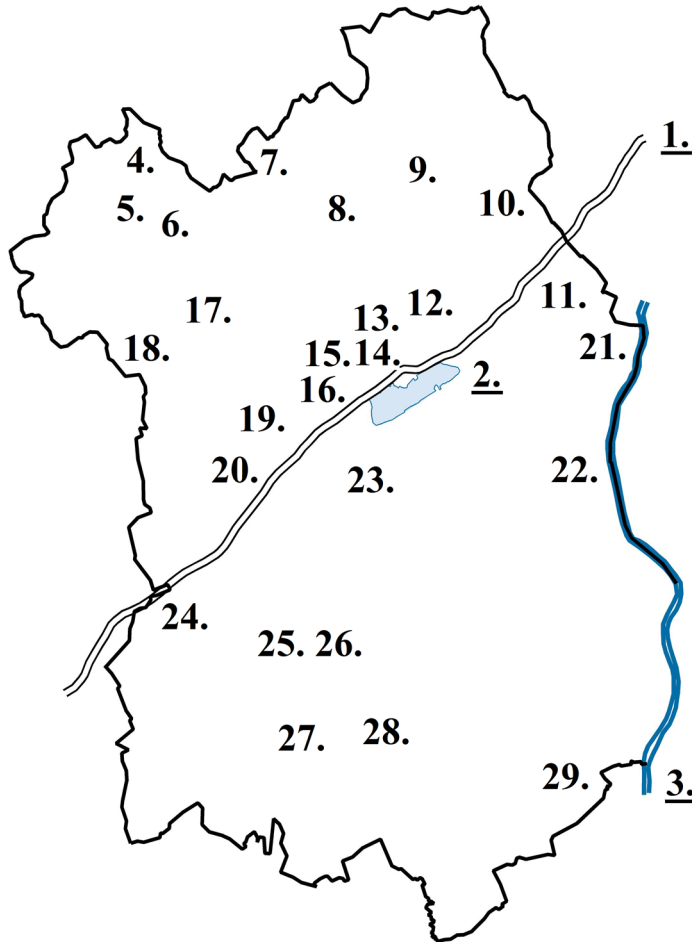
F	T	TK (cm)	TA (m)	K (m)	M (m)	E	MK
<i>Populus nigra</i>	Adony	1128	4	20	30	3	2
<i>Platanus x hybrida</i>	Szabadbattyán	1026	4	40	30	4	4
<i>Populus nigra</i>	Gyúró	980	3,5	30	28	4	3
<i>Populus nigra</i>	Előszállás	953	3,5	20	21	3	4
<i>Platanus x hybrida</i>	Szabadbattyán	933	4	40	30	3	4
<i>Populus canescens</i>	Mór	926	3,5	40	15	3	4
<i>Platanus x hybrida</i>	Szabadbattyán	825	3	50	30	4	4
<i>Salix alba</i>	Csala	812	2,5	25	17	3	3
<i>Salix alba</i>	Lovasberény	797	3	25	13	3	4
<i>Salix alba</i>	Lovasberény	788	3	30	16	3	4
<i>Salix alba</i>	Adony	769	3	30	25	2	2
<i>Salix alba</i>	Lovasberény	765	2,5	30	17	4	4
<i>Platanus x hybrida</i>	Alcsútdoboz	755	3	50	29	5	4
<i>Populus nigra</i>	Gyúró	719	3	30	31	4	3
<i>Salix alba</i>	Káloz	699	2,5	20	18	3	3
<i>Quercus robur</i>	Martonvásár	686	2,5	35	17	3	4
<i>Salix alba</i>	Lovasberény	684	2,5	20	12	2	4
<i>Salix alba</i>	Csókakő	679	2,5	20	17	3	3
<i>Populus nigra</i>	Pátka	678	2,5	40	26	3	2
<i>Salix alba</i>	Lovasberény	669	3	30	15	3	4
<i>Populus nigra</i>	Bakonykúti	662	2,5	30	27	4	3
<i>Platanus x hybrida</i>	Előszállás	657	2	20	22	4	5
<i>Salix alba</i>	Lovasberény	653	3	30	12	4	2
<i>Populus nigra</i>	Bakonykúti	649	3	20	20	4	2
<i>Platanus x hybrida</i>	Alcsútdoboz	636	2,5	50	26	5	5
<i>Platanus x hybrida</i>	Alcsútdoboz	630	2,5	40	25	5	5
<i>Populus nigra</i>	Bakonykúti	630	2	25	20	4	2
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Seregélyes	606	1,5	20	17	4	4
<i>Tilia platyphyllos</i>	Mór	581	2	10	11	2	5
<i>Tilia cordata</i>	Kisláng	579	2	15	12	4	5
<i>Taxodium distichum</i>	Martonvásár	559	2	20	30	5	4
<i>Quercus robur</i>	Martonvásár	549	1,5	25	15	5	4
<i>Tilia platyphyllos</i>	Sárhatvan	547	1,5	15	27	3	5

1. táblázat. folytatás

F	T	TK (cm)	TA (m)	K (m)	M (m)	E	MK
<i>Quercus cerris</i>	Csákvár	546	2	30	25	4	3
<i>Quercus robur</i>	Nadap	543	1,5	15	15	3	3
<i>Quercus robur</i>	Vereb	537	1,5	30	22	4	4
<i>Quercus robur</i>	Dég	525	2	20	30	4	5
<i>Quercus robur</i>	Martonvásár	519	1,5	25	15	3	4
<i>Quercus robur</i>	Lepsény	519	1,5	35	18	5	4
<i>Quercus robur</i>	Dég	514	1,5	30	29	4	4
<i>Quercus robur</i>	Dég	510	1,5	30	18	4	5
<i>Tilia cordata</i>	Pusztavám	508	1,5	30	20	4	5
<i>Quercus robur</i>	Ercsi	506	1,5	20	22	3	4
<i>Sophora japonica</i>	Dég	504	2	15	13	2	5
<i>Tilia platyphyllos</i>	Gánt/Kóhányás	486	1,5	30	24	4	2
<i>Tilia cordata</i>	Martonvásár	482	1,5	25	10	3	4
<i>Ulmus minor</i>	Csákvár	464	1,5	20	15	3	5
<i>Tilia platyphyllos</i>	Fehérvárcsurgó	459	1,5	20	17	3	5
<i>Sophora japonica</i>	Alesútdoboz	459	1,5	20	17	3	5
<i>Sophora japonica</i>	Dég	447	1,5	30	21	3	5
<i>Tilia cordata</i>	Mór	445	1,5	20	16	3	5
<i>Juglans nigra</i>	Martonvásár	444	1,5	25	25	4	4
<i>Celtis occidentalis</i>	Dég	436	1,5	20	21	3	5
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Martonvásár	432	1	20	17	4	5
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Fehérvárcsurgó	432	1,5	25	25	5	4
<i>Abies alba</i>	Fehérvárcsurgó	429	1,5	20	22	3	5
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Martonvásár	425	1,5	25	25	3	4
<i>Juglans nigra</i>	Lovasberény	413	1	25	16	3	4
<i>Cedrus libani</i>	Alesútdoboz	410	1,5	25	32	5	3
<i>Celtis occidentalis</i>	Adony	376	1	25	17	5	4
<i>Pinus nigra</i>	Dég	350	1	30	19	4	5
<i>Thuja plicata</i>	Alesútdoboz	345	1	10	25	4	5
<i>Picea abies</i>	Alesútdoboz	340	1	10	21	2	5
<i>Pinus nigra</i>	Dég	300	1	36	20	5	3
<i>Taxus baccata</i>	Dég	279	1	10	21	4	3

Eredmények

A vizsgált területen (1. ábra) összesen 68 fát mértünk fel. A vizsgált fák közül 3 egyednél a fent jelzett vizsgálatokat nem végeztük el, ugyanis a székesfehérvári fekete nyarat (*Populus nigra*) és a fehérvárcsurgói magas kőrist (*Fraxinus excelsior*) nem találtuk, valószínűsítjük, hogy a felmérés idejére kidőltek, kivágták őket. Ennek alátámasztói lehetnek, hogy a fehérvárcsurgói kastélyparkban EU-s

1. ábra. A vizsgált települések elhelyezkedése Fejér megye térképén: 1. M7-es autópálya, 2. Vencsei-tó, 3. Duna, 4. Pusztavám, 5. Mór, 6. Csókakő, 7. Gánt/Kőhányás, 8. Csákvár, 9. Alcsútdoboz, 10. Gyúró, 11. Martonvásár, 12. Vereb, 13. Lovasberény, 14. Nadap, 15. Pátka, 16. Csala, 17. Fehérvárcsurgó, 18. Bakonykúti, 19. Székesfehérvár, 20. Szabadbattyán, 21. Ercsi, 22. Adony, 23. Seregélyes, 24. Lepsény, 25. Kisláng, 26. Káloz, 27. Dég, 28. Sárhatvan, 29. Előszállás (Takács 2015)

pályázati forrásból alapos parkrendezést folytatnak, amelynek az idős, balesetveszélyes egyedek áldozatul eshettek. A székesfehérvári állatmenhely környéki fekete nyár (*Populus nigra*) helyén pedig egy körülbelül 3 méter átmérőjű, 2 méter magas törzsmaradványt nőtt be teljesen a növényzet. Állva, de teljesen megroppanva találtuk a seregélyesi kastélypark császárfáját (*Paulownia tomentosa*). Az ország második legnagyobb méretű császárfája betonplombával volt kiegészítve, hogy annak állagát megóvják, azonban egy viharban kettétört.

A fennmaradó 65 vizsgált egyed nagyrészt a platán (*Platanus*), nyár (*Populus*), fűz (*Salix*), tölgy (*Quercus*) és hárs (*Tilia*) nemzetségből került ki.

Legtöbbévesebb felmért platánunk a szabadbattyáni Cifra-kertben álló közönséges platán (*Platanus x hybrida*) volt, 1026 centiméteres mellmagassági törzskerülettel. Kissé eldugott helyen, vízközelben található, két szintén óriás társával egyetemben (ez utóbbiak törzskerülete 933 és 825 centiméter). Törzsátmérője megközelíti a 4 métert, koronaátmérője pedig a 40 métert. Egészségügyi állapota néhány elszáradt ágvégtől eltekintve jónak mondható, mely általában jellemző az ország legnagyobb platánfáira. Alacsonyan elágazik, valószínűsíthetően ennek köszönhető mérete.

A megye legnagyobb nyárfája a már említett adonyi fekete nyár (*Populus nigra*). A horgászterület szélén, a Duna partján fekvő egyed alacsonyan elágazik, három főtrözsze 30 méteres magasságig tör a magasba. A három törzs együtt mérve 1128 centiméteres kerületet ad. A Duna felőli oldalon gyökerei a víz felé kigyóznak a parti kövek között, az erdő felől pedig disznódagonyákat találtunk alatta (a legnagyobb egytrözsű egyed Móron található, kerületét 926 centiméternek mértük).

Egytrözsű, hatalmas, rossz állapotban lévő fehér fűz (*Salix alba*) található a Csala melletti szántók közötti fasorban. Kerülete 812 centiméter. Valószínűleg már a korábbi időkben is határfa lehetett. Ágai megroppantak, elszáradtak, trözsze üreges és madarak által kikezdett.

A martonvásári kastélypark – amellet, hogy hazánk egyik legszebb parkja a szigettel, vízparttal – óriás fáiról is híres. Említést érdemelnek a közönséges vadgesztenyék (*Aesculus hippocastanum*), fekete dió (*Juglans nigra*), kislevelű hárs (*Tilia cordata*) és egy mocsárciprus (*Taxodium distichum*). Ez utóbbi egyed az ország legnagyobb példánya a maga 559 centiméteres kerületével. A park legnagyobb fái mégsem ezek, hanem a kocsányos tölgyek (*Quercus robur*), ezek közül is egy 686 centiméteres törzskerületű egyed. Viszonylag alacsony (17 méter magas), ennek ellenére 35 méteres koronaátmérővel rendelkezik. Ez a habitus a tölgyeknél ritkábbnak mondható. Főágai csonkoltak, trözsze béلكorhad, egészségi állapota nem kielégítő.

Talán a legérdekesebb felmért egyed a móri nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*) volt, mely egyben a megye legnagyobb hársfája 581 centiméteres törzskerülettel. Törzsének fele betonból van kiöntve, de még mindig áll, lombja zöldell, virágot hoz. Egy 17. századi prэшáz és terménytároló előtt áll, a hozzá vezető út időközben azonban aszfaltborítást kapott, mely állapotát rontja. Főágai nem élnek, fiatal hajtásokból képez alacsony átmérőjű koronát.

Ezen nemzetségek tagjai mellett vannak még kiemelkedő felmérések. Tájékpíleg kifejezetten értékes fekete dió (*Juglans nigra*) áll Lovasberény szántóföldjei között, emellett a településen hat darab, egyaránt 6 métert meghaladó törzskeretű fehér fűz (*Salix alba*) egyedét magába foglaló legelőt is találtunk. Az ország legnagyobb, általunk 410 centiméter törzskerületűnek mért libanoni cédrusa (*Cedrus libani*) található Alcsútdobozon. A megye egy újabb rekordert mondhat magáénak, hiszen a dégi kastélyparkban található 436 centiméteres törzskerületű nyugati ostorfa (*Celtis occidentalis*) messze a legnagyobb az országban. További értékes és különleges példányok a megyében még a következők: nagylevelű hárs (*Tilia platyphyllos*, Gánt/Köhányás, 486 cm), kislevelű hárs (*Tilia cordata*, Pusztavám, 508 cm), kocsányos tölgy (*Quercus robur*, Lepsény, egy főtörzsű), csertölgy (*Quercus cerris* – Csákvár, 546 cm), mezei szil (*Ulmus minor* – Csákvár, 464 cm), közönséges jegenyefenyő (*Abies alba* – Fehérvárcsurgó, 429 cm), óriástuja (*Thuja plicata* – Alcsútdoboz, 345 cm).

Értékelés

Az elvégzett felmérésünk a hazai matuzsálemek körének egy apró szeletét tárja fel. A kapott eredmények kiegészítik a Pósfai-adatbázist, eredményeit frissítik, valamint az eltérő mintavételi eljárások különbözőségéből adódóan más megvilágításba helyezik azt (Pósfai kizárólag a talajszint és a mellmagasság között legkisebb kerületet vette fel). Kutatásunk közelebb hozza a természetkedvelőkhöz e sokszor eldugott fákat.

A felkutatott fákból több is elpusztult a felmérés idejére (korábban értelemszerűen fellelhetőek voltak), ilyen a seregélyesi császárfa (*Paulownia tomentosa*, korábbi törzskerülete 463 cm), a fehérvárcsurgói magas kőrös (*Fraxinus excelsior*, korábbi törzskerülete 516 cm) vagy a székesfehérvári fekete nyár (*Populus nigra*, korábbi törzskerülete 631 cm) (Pósfai 2005). Az alcsútdobozai platánfasor, a szabadbattyáni Cifrakert, valamint a dégi és a fehérvárcsurgói kastélypark védetségét élvez (<http://www.termeszetvedelem.hu>), mindezen területeken található több vizsgált egyedünk is. A kipusztuló egyedek azonban azt példázzák, hogy törődés nélkül még ezek a századokkal ezelőtt gyökeret vert növények is eltűnhetnek.

A védett egyedek esetében a kezelési tervekben megfogalmazott előírások betartását javasoljuk, a nem védett fák kapcsán pedig a feltétel nélküli védetté nyilvánítást. A betonplombálás jövőben történő elkerülése javallott, hiszen erről az egykor elterjedt növényvédelmi eljárásról később kiderült annak káros hatása. Érdemes korlátozni, táblával tiltani a frekvenciátalabb helyeken található idős fákra történő felmászást. A korhadt sebeket tisztítani, az élősködőkkel fertőzött lombrészeket ritkítani kell (Bartosiewicz & Siewniak 1979). A széles lombkoronájú egyedek alsó ágainak alátámasztása is megoldás lehet azok állapotának megóvására. Az illegális fakivágásokra a megyében nem láttunk példát, azonban a jövőben fontos lehet ezen bűntényeknek a megelőzése. Példaként említjük a Lengyelországban hatályban lévő, törzskerületi centiméterenként fizetendő bírságot (<http://m.muratorodom.pl>), amellyel sikerült visszaszorítani az idős faegyedek (főleg gyümölcs- és tölgyfák) kivágását az országban.

Köszönetnyilvánítás – Köszönettel tartozunk Dr. Pósfai Györgynek, hogy adatbázisával a kiindulási alapot megadta kutatásunkhoz. Köszönet illeti a segítőinket Dr. Bokor Zoltánt, Lukács Anitát és Oláh Imrét. Köszönet továbbá az utazási költségtérítést lehetővé tévő személyeknek (Jeney Zsuzsanna, Bárányné Párkányi Rita) és a Szent István Egyetemnek.

Irodalomjegyzék

- Balogh, A. (szerk.) (1957): *Magyarország nevezetes fái.* – Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest, 111 pp.
- Bartosiewicz, A. & Siewniak, M. (1979): *Öreg fák, díszfák ápolása.* – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 170. p.
- Folcz, T. & Rónai, F. (szerk.) (2007): *Erdészeti alapismeretek II.* – FVM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet, Budapest, 198. p.
- Kaán, K. (szerk.) (1931): *Természetvédelem és természeti emlékek.* – Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, pp. 30–51.
- Kapocsy, Gy. (szerk.) (2000): *A magyarság nevezetes fái.* – Helikon Kiadó, Budapest, 111 pp.
- Kenyeres, L. & Tildy, Z. (szerk.) (1960): *Védett természeti ritkaságaink.* – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, pp. 5–8.
- Pakenham, T. (szerk.) (2002): Remarkable trees of the World. Magyarul: *Csodálatos fák a világon.* – Kossuth Kiadó, Budapest, 192 p.
- Pater, J. (szerk.) (2010): *Europas alte Bäume. Ihre Geschichten, ihre Geheimnisse.* – Franckh-Kosmos, Stuttgart, 192 p.
- Pósfai, Gy. (szerk.) (2005): *Magyarország legnagyobb fái.* – Alexandra Kiadó, Budapest, 167 p.
- Takács, M. & Malatinszky, Á. (2014): *Famatuzsálemek helyzete a hazai természetvédelemben.* – IX. Magyar Természetvédelmi Biológiai Konferencia. Absztrakt-kötet. 2014.11.20-23. Szeged. pp. 124–125.
- Tardy, J. (szerk.) (1996): *Magyarországi települések védett természeti értékei.* – Mezőgazda Kiadó, Budapest, 663 pp.

Internetes hivatkozások

<http://m.muratorodom.pl>

<http://www.dendromania.hu>

<http://www.grube.hu>

<http://www.termeszetvedelem.hu>

The thickest trees of Fejér County

Márton Takács, Ákos Malatinszky and Mravcsik Zoltán

*Szent István University, Faculty of Agricultural and Environmental Sciences Institute
of Environment and Landscape Management, Departure of Nature Conservation and
Landscape Ecology
H-2100, Gödöllő, Páter K. str. 1, Hungary
e-mail: Takacs.Marton@mkk.szie.hu*

Our aim was the measurement of the largest trees in Fejér County (Transdanubia, Hungary), by using the database of Pósfái. The dendrometrical data, the habitat or surrounding area and other descriptive attributes were registered for every tree. Our results give new evidences to the database of Pósfái, and even amend it, e.g. in case of some species (*Celtis occidentalis*, *Taxodium distichum*) the greatest Hungarian specimen are in this county. The greatest trees (both for the category of one-trunked and several-trunked trees) are Black poplars (*Populus nigra*, Adony, Előszállás and Gyúró villages). Some of the studied trees are under nature protection, however, even some of these have perished in the recent years (in settlements Seregélyes, Fehérvárcsurgó and Székesfehérvár etc.).

Keywords: dendrometry, nature conservation, veteran trees, trunk perimeter, Fejér County